

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בסוף חנוכה בפרשת מקץ בהפטרה במלכים ובראשון של ויגש

סוף חנוכה

ז יג **קַעֲרַת**: העמדה קלה בקרף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

ז פד **מְזַרְקֵי-לֶסֶף**: העמדה קלה במ"ם

ז פז **אֵילִם שְׁנַיִם-עֶשֶׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה**: תיבת **שְׁנַיִם-עֶשֶׂר** בפשטא

ז פט ו**בְּבֹא**: על אף הקושי, הבי"ת הראשונה בשווא נח. **מְדַבֵּר**: המ"ם בחירק והדלי"ת דגושה, הקורא בשווא משנה משמעות

ח ב **בְּהַעֲלֹתָהּ**¹: העמדה קלה בה"א ובלמ"ד והתי"ו בשווא נע, יש לקרא: בה-על-תך

מא א **וְהִנֵּה עֹמֵד עַל-הַיָּאֵר**:

טעם טפחא בתיבת **וְהִנֵּה**. **הַיָּאֵר**: הי"ד בשווא נח

מא ה **וַיֵּשֶׁן**: קמץ בזקף גדול, השי"ן מנוקדת בקמץ

מא ח **וַתִּפְּעַם**: הטעם בפ"א מלעיל

מא יב **וַנְּסַפֵּר-לּוֹ**: מוטעם בקדמא-זקף²

מא יד **וַיַּחֲלֹף**: הי"ד בשווא נח והחי"ת בפתח.

מא טו עליית **שני**

מא יז **הַנְּגִי**: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח

מא יט **וְהִנֵּה שִׁבְעַת פְּרוֹת אַחֲרוֹת**:

תיבה **שִׁבְעַת** מוקפת לזו שלאחריה ולא במונח כבחלק מהדפוסים. **וַרְקוֹת בָּשָׂר**:

הרי"ש בפתח. דומה אך שונה **וַדְּקוֹת בָּשָׂר** שבפסוק ג'

מא כו **חֲלוֹם אֶחָד הוּא**: על פי רב מוטעם טפחא-מרכא-סו"פ (ברויאר ואחרים)

מא כז **הַרְקוֹת-הַרְקוֹת**: יש לשים לב, פעם ראשונה הרי"ש בפתח ופעם שנייה בצירי

מא ל **שִׁבְעַת**: השי"ן בגרש לא בקדמא, וגם לא במונח

מא לב **וּמִמֶּהָר**: על אף הקושי, המ"ם הראשונה בשווא נח

מא לג **יָרָא**: הטעם ברי"ש, מלרע.

אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם: טעם טפחא בתיבת **אִישׁ**

מא לד **וַיִּפְקֹד**: הוא"ו בשווא נע, וא"ו החיבור והפועל בעתיד, כן הוא הדבר בהמשך פסוק לה **וַיִּקְבְּצוּ**

וַיִּצְבְּרוּ-בָר

מא לה **בְּעָרִים**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

מא לח **רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ**:

¹ במנהג אשכנז מערב המובהק אין מוסיפים פסוקים מפרשת בהעלותך.

² טעם זה מכונה מתיגה-זקף או לפי התימנים, דרבן. מיקומה של הקדמא. על פי רוב, כולל ברויאר, מעל אות הוא"ו, בתורה קדומה מסומנת היא מעל הנ"ן והערה הבאה להסביר לפשר העניין לפיה מקרה זה הוא "על דעת הזרות" שכן הנ"ן מנוקדת בשווא.

מא לט עליית שלישי

מא מה צפנת: הצד"י בקמץ רחב והפ"א בשוא נע. פענה: העי"ן בשוא נח לא בחטף
אסנת: האל"ף בקמץ רחב והסמ"ך בשוא נע.

בת-פוטי פרע: השם "פוטי פרע" הוא בן שתי מילים, בספרי תימן הוא בן מילה אחת
מא מו ויעבר בכל-ארץ מצרים:
טעם טפחא בתיבה ויעבר.

לפני פרעה מלך-מצרים: טעם טפחא בתיבת לפני

מא מז לקמצים: טעם הסילוק כאן הוא ללא הכנה של טיפחא או מרכא טיפחא (מאריך טרחא) לפניו
מא מח כל-אכל: בניגון הטעמים של הספרדים עלולה המילה אכל להישמע מלרע עקב ניגון הפסק
(הלגרמיה) ויש בכך כדי לשבש את משמעות הכתוב. בערים: הבי"ת בסגול ומתג, יש לעמוד מעט
בקריאתה להבדיל בין תנועת הסגול לשווא, שאז איננה מיודעת
מא נ ילד: הלמ"ד בפתח. ילדה-לו: געיה ביו"ד
מא נב עניי: העי"ן בקמץ קטן, נו"ן בשווא נח ויו"ד בחירק מלא: עוניי

מא נג עליית רביעי

ותכלינה: יש לשים לב למקרא דומה אך שונה בהמשך נד ותחלינה

מא נד היתה לחם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

מא נז כ"י-תזק: הזי"ן בפתח, הקורא בקמץ משנה משמעות

מב א תתראו: הטעם באל"ף מלרע

מב ד יקראנו: האל"ף בסגול ונון דגושה³

מב יט עליית חמישי

מב כא בהתחננו: הנו"ן הראשונה בשוא נע

מב כד ויאסר: כאן האל"ף בחטף סגול בשונה מפרשת ויגש (מו כט) ופרשת בשלח (שמות יד ו) שם היא
בשוא נח

מב כה וימלאו: יו"ד בשוא נח, למד ללא דגש ובשוא נח

מב לח תלכו-בה: געיה בתיו"ו

מג ב שבו שברו-לנו מעט-אכל: תיבה שבו בטפחא, כן הוא לקמן מד כה

מג ו למה הרעתם: למה במלרע וללא דגש במ"ם⁴

מג י כ"י לולא התמהמהנו: התיבה כ"י מוטעמת בטפחא

מג יא נכאת: האל"ף ללא תנועה, יש לקרא 'נכות'

מג יב המושב: השי"ן בקמץ

מג טו ומשנה-בסוף: הכ"ף בדגש חזק מדין דחיק

ויעמדו לפני יוסף:

³ הקורא אל"ף בצירי משנה משמעות

⁴ כן הוא הדבר כאשר 'למה' מוטעמת בטעם משרת והתיבה שלאחריה פותחת באחת מהאותיות אל"ף (שם השם נחשב לעניין זה כפותח בגרונות), ה"א (יש חריגים מעטים) ועי"ן. דין זה נכון גם במקרים רבים אחרים כגון: קומה, שובה וכדו' שלפעמים הן מלעיל ולפעמים מלרע לפי אותו עיקרון.

מג טז עליית ששי

מג יח וַיִּירָאוּ: הרי"ש בשוא נע, הקוראו בשוא נח מחליף במשמעות ראייה

מג כה יֹאכְלוּ לֶחֶם: טעם נסוג אחור ליר"ד

מג כו וַיִּבְיָאוּ: האל"ף דגושה אך אין לכך כל השפעה על אופן קריאתה

מג כט יִחַנְדָּה: היר"ד בקמץ קטן

מג ל עליית שביעי

מד י עֲבָד: העי"ן בקמץ אף על פי שאין היא מוטעמת באתנח או סו"פ⁵, וכן בפס' יז

מד יד מפטיר

הפטרת מקץ לא חנוכה מלכים א ג טו – ד א:

ג יח לְלִדְתִי: הדל"ת בשווא נח

וַתֵּלֶד גַּם-הָאִשָּׁה הַזֹּאת: טעם טיפחא בתיבה וַתֵּלֶד. זולתי שְׂתִים-אֲנַחְנוּ בְּבֵית: יש להקפיד

על מקום הטיפחא בתיבה אֲנַחְנוּ

ג יט וַיָּמָת: המ"ם בקמץ קטן

ג כח וַיִּירָאוּ: הרי"ש בשווא נע לשון יראה.

פִּי-חֲכָמַת: החי"ת בקמץ קטן

ראשון של ויגש:

מד יח וְאֶל-יָחַר: הטעם ביר"ד מלעיל

מד כ וְאָבִיו אָהָבוּ:

מד כא שני במנחת שבת

מד כה שלישי במנחת שבת

שָׁבוּ שָׁבוּ-לָנוּ מֵעַט-אֲכָל:

טעם טפחא בתיבת שָׁבוּ

מד כז יִלְדָה-לִּי: געיה ביר"ד

הרב חיים גריינימן ז"ל וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים גִּילוּ לָנוּ חוֹז"ל שְׁיוֹסָף נֶעֱנַשׁ לְהִישָׁאָר בְּבֵית הָאֲסוּרִים עוֹד שְׁנַתִּים נוֹסְפוֹת בְּגִלְלַהּ הַהִשְׁתַּדְּלוֹת הִיתִירָה שְׁבִיקָשׁ מִשֶּׁר הַמִּשְׁקִים שִׁזְכְּרוּהוּ שֶׁאָמַר לוֹ "כִּי אִם זָכַרְתִּנִּי", וְכִמוּ שְׁבִיאָר מֵרֵן זֶלְזָה"ה בְּאֲמוֹנָה וּבִישְׁחוֹן, וְאִם לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה כֵּן הִיָּה יוֹצֵא מִיַּד מִבֵּית הָאֲסוּרִים.

וְהֵנָּה אִם לֹא הָיוּ מִגְלִים זֹאת חוֹז"ל הֵינּוּ אוֹמְרִים "נִסְּ שְׁלִפְחוֹת הוּא בִּיקָשׁ מִשֶּׁר הַמִּשְׁקִים שִׁזְכְּרוּהוּ, כִּי אַחֲרָת עַד הַיּוֹם הוּא עוֹד הִיָּה נִשְׁאָר שֵׁם", לְפִי מָה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵי בֶּשֶׁר הָרִי שֶׁר הַמִּשְׁקִים הוּא זֶה שֶׁהִצִּיל אֶת יוֹסֵף, אֲבָל הָאֲמַת אֵינּוּ כֵּן, וְכִמוּ שְׁבִיאָר הַחוֹז"א בְּאֲמוֹנָה וּבִישְׁחוֹן.

וַיְהִי מִקֵּץ וְגו' וּפְרָעָה חָלַם וְגו' לְשׁוֹן מִקֵּץ מִתְפַּרֵּשׁ עַל זְמַן קִצּוֹב מִרְאֵשׁ שֶׁהִגִּיעַ לְקִיצוֹ, וְלֹא לְאַחַר שֶׁעָבַר זְמַן מִסוּיִים, וַיִּלְ דַּכְּאֵן נִרְמַז שֶׁהַשְּׁנַתִּים הִלְלוּ נִגְזְרוּ עֲלָיו מִרְאֵשׁ כִּשְׁפָנָה לְשֶׁר הַמִּשְׁקִים, וְכִשְׁהִגִּיעַ קִיצָם יִצֵּא מִבֵּית הַסוּהָר.

⁵ נקרא קמץ בז"ק (זקף קטן)

ולשון ופרעה חולם גם הוא לשון משונה שהיה לו לומר ויחלוס פרעה, אלא בא לומר שמיד ברגע שנגמרו השנתיים פרעה כבר חולם, מיד הגיעה הגאולה.

הרב אליעזר פולאיס נר"ו. ובריאת בְּשֵׁר, בריאות ת"א פטימן, וכן לק' פסוק ה' אצל השבילים תרגם בריאות פטימן.

רעות מראה, ת"א בישן למיחזי, וזה כמו שתרגם בפסוק ב' יפות מראה שפירן למיחזי, ולק' ורעות תֵּאָר גם תרגם בישן למיחזי, וכן בפסוק י"ח ויפת תֵּאָר תרגם שפירן למיחזי.

וְדִקּוֹת בְּשֵׁר, דקות ת"א חסירן, ואצל השבילים תרגם דקות לקין.

וְשִׁדּוּפֵת קָדִים, שדופות ת"א שקיפן, וכתב רש"י שפירושו חבוטות, לשון משקוף החבוט תמיד ע"י הדלת המכה עליו, (ואין כונתו שדבר הנחבט קרוי שקוף ע"ש משקוף החבוט ע"י הדלת, אלא שהמשקוף נקרא כן לפי שהוא חבוט ע"י הדלת) ששקוף הוא לשון חבטה והכאה, כמו וַיִּסְפֹּק אֶת פְּפִיו (במדבר כד, י) שענינו הכאה דמתרגמינן ושקפנין, וכן חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה (שמות כא, כה) מתורגם משקופי חלף משקופי, וכן קוֹל עֲלֵה נְדָף (ויקרא כו, לו) בפרשת בחוקותי מתורגם קל טרפא דשקיף דהיינו שישמעו הקול הבא מהכאת העלה.

והנה נתבאר לשון התרגום בזה דשקוף ענינו הכאה, ואכתי בעינן לברורי לשון הכתוב שדופות שלא מצינו בשום מקום לשון זה לענין הכאה, ולא נמצא לשון זה אלא בתבואה, ובסמוך יתבאר בס"ד.

ומדברי התרגום בכתובים משמע דשקוף אינו לשון חבטה אלא לשון דחיפה שע"י הרוח, שכן מתרגם תְּדַפְּנוּ רוּחַ (תהלים א, ד), תשקפינה, וכן פְּהַנְדָּף עֵשָׂן תְּנַדְּף (תהלים סח, ג), הָעֵלָה נְדָף תְּעֲרוֹץ (איוב יג, כה) מתרגם בלשון שקיפה, וכן יונתן לא תרגם כל הני דלעיל בלשון שקוף, דויספוק את כפיו מתרגם וטפת, וכן חבורה תחת חבורה אינו מתרגם משקופי, ומשקוף של דלת בלה"ק אינו ענין לפ"ו לשקוף שבלשון ארמי, ושדופות קדים דמתרגם שקיפן אין פירושו שלוקות ע"י חבטת הרוח אלא ע"י דחיפת הרוח, מיהו י"ל שפיר דדעת יונתן כדעת אונקלוס דשקוף הוא לשון חבטה, ודלא כדעת התרגום דכתובים, ומה שלא תרגם באינך בלשון שקף, משום שיש להם שם מיוחד וכמו שחלוקין בשמם בלה"ק.

א"ה. תרגום הכתובים אינו עניין לתרגום אונקלוס, וכנראה גם לא לתרגום המדרשי על התורה המכונה בטעות יונתן.

וְשִׁדּוּפֵת קָדִים פרש"י דהיינו שהם מוכים ע"י רוח מזרחית, כמו קדם שפירושו מזרח, ווצ"ע בדברי אונקלוס שתרגם קדים קידום לא כמו שמתרגם תמיד קדם מדינח.

וצ"ע בדברי רש"י ז"ל בפ' כי תבוא שפירש שדפון רוח קדים, דלהמבואר בכתוב כאן הי' לו לפרש הכאה ע"י רוח קדים, ואמנם כבר כתב בדיבור הקדום דשדפון וירקון הם מכות תבואה שבשדות, וכאן פירש דשדפון היא המכה הבאה ע"י רוח קדים.

ואכתי בעינן לברורי לשון הכתוב שדפון סתם שלא פירש 'שדפון קדים', ואם שדפון הוא לשון מכה מנין לנו דשדפון הוא מכה שע"י הרוח.

ולכן נראה דשדפון אין פירושו מכה, שהרי לא מצינו בשום מקום מכה בלשון שדיפה, אלא הוא שם חולי ומכה שבתבואה הבאה ע"י הכאת רוח קדים, וזהו שתרגם אונקלוס שדפון שדפונא ולא תרגם שקפונא, לפי ששדפון אין פירושו מכה אלא שם חולי וגם בלשון ארמי נקרא כן, ושדופות קדים שתרגם שקיפן הוא דמכיון שכתב כאן הכתוב גם תיבת קדים ופירש שהשדפון היא מכה הבאה ע"י הרוח, תרגם גם אונקלוס שקיפן לפרש שחולי זה בא ע"י הכאת הרוח, (אבל אין שקוף תרגום של תיבת שדוף אלא ביאור הענין).

מלוא העומר. ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלוס לפתור אותו. יראה כי כבר כתבו התוס' (ברכות נה: ד"ה פותרין) וז"ל: פירש ר"י דמזל שעת הלידה גרם ולפתור חלומות, ואין הדבר תלוי בחכמה, עכ"ל. ולזה נסתפק פרעה אם גם יוסף ככה [שמצד מזלו יש לו כח לפתור חלומות], או שהוא על פי נבואה, כי אחר ושמעתי עליך ד'תשמע חלוס לפתור אותו] שמוכרח אתה לשמוע החלוס כדי

לפתור אותו, [לכן נסתפק פרעה] דאפשר שאין זו נבואה, רק כאחד החרטומים ח"ו, וזה ענין טבעי שתלוי במזל שלך, כי אם זה מצד מעלת הנבואה שבך, א"כ מדוע אתה צריך לשמוע החלום, ולא כמו שעשה נבוכדנצר שלא גילה לחרטומו את החלום, אלא דניאל סיפר לפניו מה שחלם ופתר לו. אמנם כבר אמרנו שחלום של פרעה כיון שהורה ענין פרנסה, אשר מפתח של פרנסה בידו של הקב"ה, ואינו מוסרו לשליח, רק זה ביד הקב"ה עצמו (ע' תענית ב:), לכן לא יכלו החרטומים לפותרו, ושכל כוחם היה מסטרא דחיצונים מאחורי הפרגוד, ולכן אי אפשר להם להביין חלום על פרנסה שהוא ביד הקב"ה, לכן אמר יוסף אַתְּ פֶּרְעָה לֵאמֹר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרַעֲהִי, שאחר שכבר נתפרסם לו שאמר אל החרטומים החלום ז'אין מגיד, א"כ ודאי שאם אפתרנו שאין זה מחכמתי, כי מה שלא ידעו החרטומים לפותרו הוא לפי שהוא חלום אלהי, וזה חלום בנוגע פרנסה שהוא ביד הקב"ה, ולכן אי אפשר לפותרו בלי רוח אלהים, וזה שאמר 'אלקים יענה את שלום פרעה'. וכיון שאלקים יענה את שלום פרעה, לכן אין אני צריך לשמוע החלום כדי לפתור אותו. והטעם שפרעה לא ביקש מיוסף לספר לו מעצמו החלום, הוא משום דאחר שכבר פירסם פרעה החלום, לא ביקש לנסותו שיוסף יגיד לו החלום כי שמא הוא כבר נתפרסם ומוזה ידע יוסף החלום, לכן נתחכם פרעה לומר החלום בקצת שינויים, אבל יוסף פתר אותו כפי מראה אמיתית שראה פרעה וכמו שאמרו במדרשות. ובה יובן מה שאמר פרעה בסוף דבריו ז'אמר אֶל הַחֲרָטְמִים ז'אין מגיד לי, והשיב יוסף שאל יתמה על זה, כי את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה, שהוא ענין פרנסה שביד הקב"ה בעצמו, לכן לא שלטו החרטומים לפתור חלום זה, שכל כוחם היה מסטרא דחיצונים מאחורי הפרגוד. ובה יובן מה שאמר יושבע השבילים תְּרַקוֹת שְׂדֵפוֹת תִּקְדִּים יִהְיוּ שְׁבַע שְׁנֵי רָעֵב, הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה, הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים, ופסוק זה 'הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה', מיותר לגמרי, וגם אין לו טעם לפי פשוטו. אבל לפי מה שכתבתי יובן, שנתן טעם מדוע חלום אלהים הוא ולא היה אפשר להחרטומים לפתורו, לפי שבו ענין פרנסה שמפתח של פרנסה ביד הקב"ה ולא נמסר לשליח, וזה שאמר יוסף, שזה חלום שנוגע לפרנסה שיהיה שבע שני רעב, וזה דבר אשר האלקים עושה בעצמו ולא ע"י שליח, ולכן לא היה אפשר להחרטומים לפתורו. ונראה עוד, דהנה פתרון של שבע שני רעב, אינו רק שיהיה העדר פרנסה, אלא בחלום הראה לו השי"ת איך לתקן שבע שני רעב, והיינו ע"י קדימת שבע שני השבע, וזה חלק מהפתרון. ולזה אמר לו 'הוא הדבר אשר דברתי', שחלום אלהים הוא שמורה על ענין פרנסה, שהרי הדבר אשר האלהים עושה – 'היינו לפרנס העולם', 'הראה את פרעה' – שעל ידו יעשה כזאת לפרנס בשני הרעב, ולכן 'הראה את פרעה' כדי לעשות תחבולה שלא תכרת הארץ ברעב, ובה נתן טעם לשבח על עיקר ההודעה למה דוקא לפרעה הודיע כזאת, אלא ודאי לפי שיש בידו לתקן הדבר כאשר אמר יוסף. ובה יובן מה שאמר ז'עתה ירא פרעה איש נכון וחכם, דקשה דמי ביקש מיוסף להיות יועץ לפרעה, אבל לפי מה שכתבתי הוא מעין הפתרון, שיש בזה נתינת טעם למה הראה כזאת לפרעה דוקא, כי זה הוא כדי שיעשה תיקון לדבר, לכן אחר ש'ממהר האלהים לעשותו', לכן 'עתה ירא פרעה איש נכון וחכם' לתיקון הדבר.

מא יד הרב דוב לנדו ראש ישיבת סלבודקה נר"ו. וַיִּגְלַח וַיַּחְלֵף שְׂמֹלְתָיו וגו' °
 וַיִּגְלַח אינו ע"י עצמו אלא אחרים גילחוהו, וכמש"כ רש"י בכ"מ דכשמוזכר פעולה ולא מוזכר מי עשאה זה קאי על אחר שעשה ולא הוא עצמו עשה וצ"ל דגם הטיית הראש במצב מיוחד לא הי' שם וממילא הוא לא עביד כלום. ובר"ה י"א א' דיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה וקשה א"כ היאך גילח ביו"ט, ולהאמור א"ש דברי רש"י שכתב דמשום כבוד מלכות גילח, שלא יכל לבוא כך בפני המלך.

מא מג זרע שמשון. וְנָתַן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם. יש לדקדק למה מתחילה נענש יוסף בעונש כל כך חמור שנמכר לעבד, ולבסוף נתגדל בגדולה כל כך עד שנעשה משנה למלך, והם תרתי דסתרן אהדדי, שאם העונש היה על שחטא, א"כ לאחר מירוק החטא היה די לו לצאת חפשי מאדוניו. ויש לומר שרצה הקב"ה לתת רמז לישראל שהגלות יהיה לטוב להם, שלאחר הגלות

יעלו בגדולה רמה, וכמו שאמרו רז"ל (שמו"ר א:א) שע"י גלות מצרים זכו לתורה לארץ ישראל ולעוה"ב, ששם נטהרו ונצרפו כדכתיב וַיִּזְצֹא אֶתְכֶם מִפֶּן הַבְּרָזִל מִמִּצְרַיִם (דברים ה, ט). אמנם השבטים מכרוהו על דעת שהגלות הוא דבר רע מבלי טוב כלל, ולכן כשביטל הקב"ה עצתן של שבטים שחשבו שיוסף יהיה עבד כל ימי חייו, אדרבה נעשה משנה למלך, ואף לאחר שמת יעקב ונסתמו עיניהם של ישראל מחמת השעבוד, מ"מ יוסף נשאר לעולם משנה למלך, וכן בכל פעם שגלו ישראל, לעולם היה כדי להטיב להם אח"כ כנודע.

מא נ הרב דוב לנדו נר"ו. בְּטָרְס תְּבוּא שְׁנַת הָרֶעֶב

כתב רש"י דמכאן שאדם אסור לשמש מטתו בשני רעבון והוא מגמ' תענית י"א א'. וצ"ע דהא לחשוכי בנים מותר אפי' בשני רעבון וא"כ ליוסף שלא היו לו בנים קודם לכן הרי הי' מותר לו אף בשני רעבון ואיך אפשר ללמוד מכאן להאי איסורא. ועוד דהא אף אחר שנולדו לו שני בנים הרי הי' צריך עוד בת כדי לקיים מצות פרי' ורבי' וכל זמן שלא קיים מותר לו אף בשני רעבון. אמנם קושיא זו קשה רק אם בני נח נצטוו על פרי' ורבי', דאם לא נצטוו א"כ ליכא להאי היתרא בשני רעבון, ויעוי' סנהדרין נ"ט ב' לענין חיוב בני נח. ועיי' בית הלוי מש"כ על אבר מן החי לבן נח.

א"ה. ברור שאין כאן יותר מאסמכתא. לגוי אין איסור לגוי לבוא אל אשתו כאוות נפשו גם בשני בצורת, וגם אם יש לו בנים ובנות! מזה שהתורה מציינת שמושה ואפרים נולדו בשנות הישבוע יש רמז להמנע ממצוות עונה בשני רעב. גם אם בני נח לא נצטוו על פריה ורביה, אין להם כל מניעה מזה גם בשני רעב. בשבע המצוות מניעת ביאה בשני בצורת לא כלול! יש דיונים רבים על מעמד אבותינו לפני מתן תורה.

מן הסתם היו ליוסף גם בנות (בפרשת ויחי משמע שעד שבא יעקב למצרים לא נולדו ליוסף בנים נוספים, ויש דיון ברמב"ן אם נולדו לו אחר כך).

ובכלל יתכן מאוד שבמצב שלא היה מחסור באוכל, לא היתה בלאו הכי ליוסף לבוא אל אשתו גם בשני הרעב עצמם. וכאמור, הכל אסמכתא בעלמא, והדיון כאן לפלפולא בעלמא.

מב כט הרב חיים גריינימן ז"ל. וַיָּבֹאוּ אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה פְּנֵעַן בפרשת ויגש כתיב קודם וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה פְּנֵעַן אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (בראשית מה, כה), עיין העמק דבר (שכתב וז"ל עיקר הביאה היה לאביהם, וגם בשביל שהיא ארצה כנען), ויש לומר דכאן שהיו בצרה וצוקה באו מיד לשפוך ליבם לאביהם והיו ביסורים גדולים בידעם חטאם, אך לא היו יכולים לשפוך ליבם לאביהם ולבקש שיעתיר בעדם על מחילת חטאם הגדול, ולא היה לאביהם במה לתלות יסורים אלו, משא"כ התם לא באו מיד.

מג ל הרב חיים גריינימן ז"ל. וַיָּבֹאוּ הַחֲדָרָה יש לדעת מה נקרא בית ומה נקרא חדר, דאשכחן בב"ב המוכר בית לחבירו בבירה גדולה, ופירש רשב"ם דהיינו בית גדול שהרבה בתים פתוחים לתוכו, ומשמע דכולם קרויים בית, ואשכחן נמי שני בתים זה לפנים מזה, ולא חשבינן לפנימי כחדר, ובמתניתין בב"ב קתני ולא את החדר שלפנים הימנו, ואם לא היה נקרא בית אלא שטח שכתליו הם לאויר, א"כ היה ראוי שיהא בכלל גם יציע כיון שהוא מכותלי הבית ולפנים, ואשכחן חדר בקרא במקץ ויבא החדרה וגו', וכתביב אֶשֶׁר תָּבֵא חֲדָר בְּחֵדֶר לְהַחֲבִיב (מלכים א, כב, כה), ובדה"י (א, כה, יא) כתיב וַיִּתֵּן דָּוִד לְשִׁלְמֹה בְנוֹ אֶת תְּבִנֹת הָאוֹלָם וְאֶת בְּתֵינָו... וְחֲדָרָיו הַפְּנִימִים וגו', ובלקוטי מהרי"ל והובא בא"ר או"ח ס"א כתב דכל בית שבתלמוד פירושו חדר, ומסתבר דלפי הגודל נקבע אם בשם בית יקרא או בשם חדר, וכשיש בית אחד גדול ושאר החדרים קטנים נקראים בשם חדרים, וכשכולם גדולים הרי כולם בשם בית יכונו, ואפשר דגם תלוי בשימוש שהם משמשים, ובתרגום דויבא החדרה איתא אדרון בית משכבא, ואפשר דהוא משום שנזכר בה"א הידיעה, וכתביב בוארא וַבָּיִתָּהּ בְּבֵיתָהּ מְשֻׁכָּבָה (שמות ז, כח) וגו', ועיי' תשובות הרשב"א סי' צ"ו.

זרע שמשון. הַנְּנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנָי גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ. נאמר ב' פעמים 'גם' 'גם', גם גם אנחנו גם גם אשר נמצא הגביע, וקשה מה באו לרבות אלו השני. 'גם' וי"ל דכוונת יהודה היתה לומר כך: 'הננו עבדים לאדוני, וגם יוסף על כרחך צריך שיהיה עבד שגם עליו יעבור כוס הגלות, כי מדוע ישתנה הוא מאיתנו, שהרי גם הוא צריך לקיים את גזירת הגלות, וזה גם אנחנו, דבא לרבות את יוסף. ומה שאמר 'גם אשר נמצא הגביע בידו', קאי על בנימין שאף שלא פשע במכירת יוסף, יצטרך לירד בגלות. ומה שהוסיף ריבוי בתיבת 'גם' בפעם הב', הוא לרבות יעקב אביהם שאף הוא יצטרך לירד בגלות, ונתרבה יחד עם בנימין שהיה לבו קשור ודבוק עם נפש בנימין, והטעם שכולם יהיו בגלות אף שלא חטאו במכירת יוסף, הוא משום גזירת בין הבתרים.

מג כג בן לאשרי. אֵל תִּירָאוּ וְגו' פִּסְפֹּסֶם בְּאֵלֵי.

ולכאורה שיקר, ואיך תכתוב תורת אמת דברים כאלה. ויש לומר על פי דברי הנועם אלימלך עה"פ 'זִירָאוּ הָאֲנָשִׁים וְגו' עַל דְּבַר הַכֶּסֶף וְגו' לְהַתְּגַלֵּל עֲלֵינוּ, וז"ל: 'זִירָאוּ הָאֲנָשִׁים פִּי הוֹבְאוּ בֵּית יוֹסֵף. נראה לי על דרך המוסר והנהגה ישרה איך דרך האנשים כשרים שיראים וחרדים מחרדת יום פקודתם תמיד ומעלים על זכרונם יום המיתה ועונש העוונות והחטאים בעוה"ב, ועיד"ז הם תמיד בתשובה ומתחרטים ומתוודים על חטאותיהם ומבקשים על נפשם מאת הבורא יתעלה. וזהו 'זִירָאוּ הָאֲנָשִׁים', רצה לומר אנשים כשרים מתיראים תמיד בחושבם 'כי הובאו בית יוסף, פירוש שמא הגיע היום וזמן לבוא אל עולם העליון הנקרא 'יוסף'. 'זִירָאוּ עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַע בְּאֲמַתְחַתֵּינוּ, פירוש על דבר כל התאוות הגשמיות אשר נכסוף נכספנו בעוה"ז להשיב הכל אל החומר למלאות הכרס במאכלים יתרים, 'אנחנו מובאים להתגולל', פירוש נהיה מוכרחים לבא בגלגול חס וחלילה. 'זִלְהַתְּנַפֵּל עֲלֵינוּ, רצה לומר משום שאפשר שיש בני אדם שאינם מתיראים מהגלגול שיתגלגלו באומרם שגם העוה"ז טוב לפניהם. לזה אמר 'זִלְהַתְּנַפֵּל עֲלֵינוּ, רצה לומר אבל מי יודע אם יהיה הגלגול לטובה. אולי יהיה הגלגול בנפילה, דהיינו שיהיה שפל ובזוי בגלגלו בעניות ודוחק ובשפלות גדול, ונהיה מוכרחים להתגלגל גלגול בתר גלגול עד שיוזכך הגוף והחומר גם כן לעבודת הבורא, עכ"ל.

וגם אנו נאמר דיודע מה שאמרו חז"ל דע"י תשובה מאהבה זדונות נעשו זכויות, וכיון שראו מנשה תשובתם ויראת שמים שלהם, לכן בישרם שכבר הגיעו למדרגת 'כספס', דגם הכיסופים והתאוות דהאי עלמא 'בא אלי' להשי"ת, ודודונות נעשו זכויות, יהי רצון שנזכה לזה.

הפטרת מקץ מלכים

הרב גור אריה צור נר"ו. וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם

וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם וַיְבֹא יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית אֲדֹנָי וַיַּעַל עֲלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עֲבָדָיו: אִזְ תְּבַאֲנָה שְׁתִּים נָשִׁים וְגו' וְכָל מִשְׁפַּט שְׁלֹמֹה, וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל:

ובהקדים, [עפ"י לוח ההלכות והמנהגים תשפ"א (בהתאמה לתשפד) בעריכת הרב אליהו זלזניק נר"ו]:

הפטרת מקץ המתחילה במלים וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה היא נדירה ביותר, באשר היא נדחית ברוב השנים מפני הפטרת חנוכה. לעתים רחוקות [כהשנה, ה'תשפ"ד] כאשר פרשת מקץ חלה לאחר חנוכה, חוזרין לקרות בהפטרה הראויה לה מלכתחילה, הפטרת וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה. הפעם הקודמת שהפטרה זו נקראה היתה לפני שלוש שנים, בתשפ"א. וכן בפעם הבאה היא תקרא בעוד שבע עשרה שנים (ה'תת"א). הדבר מתאפשר כאשר ראש השנה חל בשבת וחדש מרחשון הוא בן כט' יום. וואז הפטרת חנוכה מקדימה לפרשת וישב. ואשר על כן קורין השנה [ה'תשפ"ד] בהפטרה זו, וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה.

הקשר של ההפטרה לפרשה

לכאורה, הקשר של ההפטרה לפרשה נראה לעין כל בפסוק וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם. והוא כעין איזכור למה שנאמר בתחילת פרשת מקץ: וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַיִם יָמִים וַפְרָעָה חֵלֶם וַהֲנִיחַ עֲמֵד עַל-הַיָּאֵר וּגו' וַיִּקַּץ פְּרָעָה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם:

ולכאורה, יש לשאול, מהמשך ההפטרה המדברת על משפט שלמה, מה שייכותה לכאורה לחלומו, ומה שייכותה לפרשתנו. ואם משום שצריכים כ"א פסוקים בהפטרה, היה יכול להתחיל ההפטרה מפרק א פס' ל"ט וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּגו', ולהביא את כל חלומו של שלמה עד פסוק וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם. אלא ודאי מכוונים היטב הדברים של משפט שלמה גם לחלומו וגם לחלומו של פרעה ופתרונו על ידי יוסף שבפרשתנו. כיצד:

בשימת לב, שתי הנשים באו לפני שלמה בסמוך לחלומו: וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם וּגו' אִזְ תִּבְאֵנָה שְׁתֵּים נָשִׁים וּגו'. ובזה נראה בעליל כי חכמת שלמה שניתנה לו בחלומו יצאה אל הפועל במשפט שלמה לשתי הנשים.

ועוד, ששלמה הבין מתוך דבריהן את משפטן: וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֲחֵרָת לֹא כִּי בְנֵי הַחִי וּבְנֵי הַמֵּת וְזֹאת אֲמָרְתָּ לֹא כִּי בְנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הַחִי וּגו' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֲמָרְתָּ זֶה בְנֵי הַחִי וּבְנֵי הַמֵּת וְזֹאת אֲמָרְתָּ לֹא כִּי בְנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הַחִי: סִיפֵר הַכְּתוּב כִּי בַדְּבָרִים, אמרה הנתבעת בלשון בני חזי ובנך המת והתובעת אמרה בהפך בנך המת ובני חזי, וכלל בלשון שהאדם יקדים תמיד מה שהוא העקר ויאחר את הטפל, ולפ"ז הסברא נותנת שהאשה שדקדקה להקדים בלשונה בני חזי קודם, עקר מגמתה שיהיה החי בנה, והמקדמת בלשונה בנך המת עקר מגמתה שיהיה המת בן חברתה, לא שיהיה החי בנה, ומזה כבר היה יכול להבין ולהכריע מי אמו וגו' בכל זאת הבין שלמה בחכמתו שהאומרת ומקדמת בנך המת הוא מצד שזה עקר מגמתה, וגו' ותדברנה לפני המלך ר"ל שכן דברו כמה פעמים ובכל פעם הקדימה התובעת בנך המת ובני חזי, מזה השכיל שעקר מגמתה הוא רק שגם לה גם לחברתה לא יהיה וגו' ולברר זאת אמר קחו לי חרב, כי בזה יבורר מי הרוצה שיחיה ומי שתתרוצה שימות, וכן היה.

וכפי פיוטו של הרב אברהם אבן עזרא בשירי השבת: עֲמָאָה נִפְשֵׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חִי (תהלים מב, ג). לְבִי וּבְשָׂרִי יִרְגְּנוּ אֵל אֵל חִי (תהלים פד, ג)

א"ה. יושם לב יש שני מקראות בתהלים באחד מהם כתוב לְאֵל חִי וּבְמִשְׁנֵהוּ אֵל אֵל חִי שְׁנֵיהֶם לְבִי קוֹרָא. רַאבִּי'ע יִצֵר כִּאֵן פּוֹמֹן בְּסִיּוּם לְבִי וּבְשָׂרִי יִהְלֹלוּ, בְּהִרְכַּבְתָּ שְׁנֵי הַפְּסוּקִים. בַּפְּסוּקִים הַמְּקֻדְמִים יֵשׁ לְגֵרוּס כְּבַמְּקָרָא עֲמָאָה נִפְשֵׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חִי: לְבִי וּבְשָׂרִי יִרְגְּנוּ אֵל אֵל חִי. רְאֵה לְגַבְרַת אֲמֹת. שְׁפָחָה נּוֹאֲמֹת. לֹא כִּי בְּנֵי הַמֵּת. וּבְנֵי הַחִי: זֹאת הַמְּקֻדְמִיָּה אֵת הַמֵּת הִיא הַשְּׁפָחָה הַנּוֹאֲמֹת, וְזֹאת הַמְּקֻדְמִיָּה אֵת הַחִי מִשְׁפָּטָה הִיא לְגַבְרַת אֲמֹת.

ומעין זה מצינו בפרשה: כשפרעה מספר את חלומו ליוסף, הוא מוסיף מדיליה פרטים שלא היו בחלום. כגון: לֹא-רְאִיתִי כְהֵנָּה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרָע: וְכֹן: וַתִּבְאֵנָה אֵל-קַרְפֵּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֵל-קַרְפֵּנָה וּמְרִאִיהֶן לַע כְּאֲשֶׁר פְּתַחְלָה, וְכֹן בְּשִׁבְלִים הַדְּגִישׁ אֵת הָרַע וְלֹא אֵת הַטּוֹב, עַל הַשִּׁבְלִים הַטּוֹבוֹת לֹא אָמַר מִלֹּא וְלִשְׁבְּלִים הָרַעוֹת הוֹסִיף מְדִילִיָּה תֹאֵר: צְנֻמּוֹת. וּמִכֵּאן הַבִּין יוֹסֵף שֶׁבִּפְתָרוֹנוֹ עָלָיו לְהִתְמַקֵּד בְּשִׁנּוֹת הָרַע כִּי־צַד יִבּוֹאוּ עַל תִּיקוֹנָם. וְלִכֵּן מִיַּד הוֹסִיף לְפָתְרוֹנוֹ אֵת הַצְּעָתוֹ לְפָרְעָה. שְׁהָרִי פָרְעָה לֹא בִקֵּשׁ עֲצָתוֹ אֲלֵא רַק פָּתְרוֹנוֹ. אֲבָל הִכֵּא הַפְּתָרוֹן הוּא חֵלֶק מִהַחֲלוֹם. כִּשֶׁם שְׁדַבְרֵי הַנָּשִׁים הֵן הֵן פְּתָרוֹן מִשְׁפָּטָן. וְאֲשֶׁר עַל כֵּן יוֹבֵן מִדּוּעַ יוֹסֵף אֵינוֹ מִתִּיחַס לְשִׁנּוֹת הַשְּׁבַע אֲלֵא קוֹרָאן בְּסִתָּם שֶׁבַע שָׁנִים, וּבְהִתִּיחַסוּ לְשִׁנּוֹת הָרַע קוֹרָאן בְּפִירוּשׁ: שְׁבַע שָׁנֵי רָעָב: שְׁבַע פָּרָת הַטֹּבֹת שְׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשְׁבַע הַשִּׁבְלִים הַטֹּבֹת שְׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא: וְשְׁבַע הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהָרַעֲת הָעֵלֶת אֲחֵרִיהֶן שְׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשְׁבַע

השבילים הרקוּת שדפּוֹת הקדָּים יְהוֹי שְׁבַע שְׁנֵי רָעֵב: וְכֵן פִּירֵשׁ אֹרֵחַ הַחַיִּים הַקִּי: יַחֲזִי שְׁבַע שְׁנֵי רָעֵב. עוֹד נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהַשְּׁבַע אֵינוֹ אֵלָּא לְצוּרֵךְ תִּיקוֹן שְׁנֵי רָעֵב כְּמוֹ שֶׁגִּילָה לְבִסוּף שְׂצוּהָ לְלַקֵּט תְּבוּאוֹת שְׁנֵי שְׁבַע לְשְׁנֵי רָעֵב, לִזֶּה לֹא הַזְכִּיר אֵלָּא שְׁנֵי הַרָעֵב כִּי הוּא עֵיקַר הוֹדַעַת הַחֲלוּם אֵלָּיו. עַכ"ל.

וְהַבְנַת הַדְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַרֵי פְרַעָה כְּמוֹ כֵּן הַבְנַת הַדְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַרֵי הַנְּשִׁים הִיא חֲכָמָה אֵלֶּקִית אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּן לְשִׁלְמָה הוּן לְיוֹסֵף. וְבוֹזֵה נִקְשְׁרוּ הַיֵּטֵב עֲנִיִּי הַהִפְטָרָה שֶׁל הַחֲלוּם וְהַנְּשִׁים לְפִרְשַׁת מִקָּץ.

וְלַעֲוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא וְעַל דֶּרֶךְ הַמוֹסֵר יִיאֹמַר כִּי הַשְּׁפַע שֶׁהוֹשַׁפַע הוּן עַל שִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ וְהוּן עַל יוֹסֵף הַצַּדִּיק בֵּא מִתּוֹךְ הַתְּבַטְלוֹתֵם הַמוֹחַלְטוֹת כְּלָפִי מַעֲלָה. שֶׁגַּם שִׁלְמָה וְגַם יוֹסֵף לֹא בִקְשׁוּ לְעַצְמָם דְּבַר, וְלֹא הִתְנַשְּׂאוּ בַחֲכָמָתָם, שִׁלְמָה אָמַר וְאַנְכִי נֶעַר קָטָן לֹא אֶדְעֶה צֵאת וְבֵא, וְיוֹסֵף אָמַר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פְּרַעָה.

וְכֵן אָמְרוּ [עִירוּבִין יָג:] לְלַמּוֹדֵךְ שֶׁכֵּל הַמְּשַׁפֵּיל עֲצָמוֹ הַקַּב"ה מַגְבִּיהוּ. בְּשִׁלְמָה מִה כְּתִיב בֵּה: וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל: וְבִיוֹסֵף מִה כְּתִיב בֵּיה וַיִּרְצָהוּ מִן-הַבָּוֶה, שְׁמֹאוֹתוֹ בּוֹר שֵׁשׁ הַשְּׁפִילוֹהוּ, מִשֵּׁם הַרִיצוּהוּ לְגַדּוּלָה, וְכְתִיב בֵּיה: אֶתְּהָ תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק כָּל-עַמִּי רַק הַכֶּסֶף אֶגְדֵּל מִמֶּךָ: וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל-יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֶתְּךָ עַל כָּל-אַרְצֵי מִצְרָיִם:

וְשְׁנֵיהֶם זְכוּ לְמִשִּׁיחַ. מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף וּמִשִּׁיחַ בֶּן דוֹד מֵהֵרָה יִתְגַּלוּ וְיִתְגַּלֶּה אֹרֶם לְהוֹצִיאֵנוּ לְגֹאֲלָה הַמֵּאִירָה בְּב"א.

תָּן לְחֶכְמְךָ וְיִחְכַּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

© גוֹאֵל לְהַחֲכִים אֶת עַצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמַּכְתֵּבִים ©